

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Soru Cevap

Çad'daki Siyasi Gelişmeler

Soru:

Çad ordusu, 20 Nisan 2021'de yaptığı açıklamada, Çad Cumhurbaşkanı Idriss Deby'nin ülkenin kuzeyinde isyancılarla çıkan çatışmada yaralandığını ve hayatını kaybettiğini duyurdu. Çad ordusundan yapılan açıklamada, öldürülen Cumhurbaşkanı'nın oğlu Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanı Mohamed Deby başkanlığında 18 aylık geçici bir askeri konsey kurulduğu, meclis ve hükümetin feshedildiği, akşam sokağa çıkma yasağı ilan edildiği, kara ve hava sınırlarının ikinci bir bildirim kadar kapatıldığı kaydedildi. Açıklamada, tüm muhalif güçlere diyalog çağrısı yapıldı. Çad'da olup bitenlerin gerçeği nedir? Ve işler nereye gidiyor? İsyancı güçlerin bağlantıları nelerdir? Bunun uluslararası çatışmayla bir ilgisi var mı?

Cevap:

Cevabın açıklığa kavuşması için aşağıdaki hususlara bir göz atacağız:

1- 11 Nisan 2021'de Çad'da cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı. Muhalefet, seçimleri boykot etti. Cumhurbaşkanı Deby'yi sahtekârlıkla, susturmakla, liderlerinin adaylıklarını engellemekle suçladı. 19 Nisan 2021'de Cumhurbaşkanı Idriss Deby'nin, isyancılarla girdiği çatışmada yaralanmadan birkaç saat önce, %79,32'lik oy oranıyla ülkeyi altı yıl daha yönetmek üzere seçimi kazandığı açıklandı. 12 Nisan 2021'de Değişim ve Uyum Cephesi, seçimleri kabul etmediklerini açıkladı ve Libya'nın güneyindeki güçleri, Çad'ın başkenti Encemine'ye doğru hareket etti. Değişim ve Uyum Cephesi lideri Muhammed Mehdi Ali, operasyonun başladığını açıkladı ve yaklaşık 1.500 kişilik silahlı grubun, yüzlerce SUV aracı ile ülkeye girdiği tahmin ediliyor. Karargâhlarının bulunduğu Libya'nın güneyindeki Cufra kentinden 12 Nisan 2021 günü Çad'ın kuzeyindeki Tibesti bölgesine, daha sonra da başkent Encemine'ye 400 km uzaklıktaki Kanem bölgesine girdiler. Değişim ve Uyum Cephesi, Facebook sayfasından yaptığı açıklamada, "Seçimlerin saçmalık olduğunu" söyledi. Halkı, anavatanları Çad'ı kurtarmak ve "diktatörlüğe" baskı yapmak için destek vermeye çağırırdı. Libya sınırına yakın garnizonların direniş göstermeden ele geçirildiğini açıkladı.

2- Çad Ordu Sözcüsü Azem Bermandoa Agouna, 20 Nisan 2021'de ulusal televizyonda yaptığı açıklamada, "Cumhurbaşkanı Idriss Deby Itno egemen halkını savunurken son nefesini savaş alanında verdi... Cumhurbaşkanı Idriss Deby Itno hayatını kaybetti. Deby'nin ölümünü duyurmamız büyük bir acı" ifadelerine yer verdi. Agouna ayrıca bir askeri konsey kurulduğunu, öldürülen Cumhurbaşkanı'nın oğlu Muhammed Deby'nin konsey başkanı olarak atandığını, meclis ve hükümetin feshedildiğini duyurdu. Ordu sözcüsü Agouna, "Mohamed Idriss Deby başkanlığındaki geçici askeri konseyin, ulusal bağımsızlığı, toprak bütünlüğünü, ulusal birliği, uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin saygınlığını koruyacağını, 18 aylık geçiş süresi olacağını, ardından özgür, demokratik ve şeffaf seçimlerin yapılacağını." belirtti. Agouna, "Her gün 18.00-05.00 saatleri arasında sokağa çıkma yasağının geçerli olacağını, kara ve hava sınırlarının kapatılacağını, geçici tüzüğün, geçici Cumhurbaşkanı'na geniş yetkiler ve anayasayı iptal etme yetkisi verdiğini" kaydetti. Böylece hükümet, meclis ve rejimin anayasası, rejimin askeri kurumu ve öldürülen Deby hariç iktidardaki kişiler tarafından askıya alınmıştır. Zira üst düzey subayların çoğunluğu, Zaghawa kabilesi mensubu olan öldürülen Cumhurbaşkanı'nın ailesi ve akrabalarıdır. Zaghawa kabilesinin

Çad, Libya ve Sudan'da uzantıları olan bölünmüş bir kabiledir. Bu kabileye mensup isyancılar var. Cumhurbaşkanı'nın kuzenlerinin, 2019'nun başında Timane Erdemi liderliğinde Direniş Güçleri Birliği adına bir saldırıya öncülük ettikleri belirtiliyor. Fransa'nın müdahalesi olmamış olsaydı, neredeyse isyanlarında başarıya ulaşacaklardı. Bilindięi gibi Mohamed Deby başkanlığındaki yeni askeri konsey, 15 subaydan oluşuyor, bunların 8'i Zaghawa kabilesindedir. İsyancılar, askeri geçiş konseyini kesinlikle kabul etmediklerini ifade ettiler. İsyancıların sözcüsü yaptığı açıklamada, "Güçlerimiz Encemine'ye doğru ilerliyorlar. Ancak babalarını geleneklere göre defnetsinler diye Deby'nin çocuklarına 15 ila 28 saat arasında bir süre vereceğiz." dedi. Başkente ulaşana kadar isyanlarını sürdüreceklerine dair söz verdiler.

3- Idriss Deby de 1990'da isyancılara önderlik etti. Sonra Çad'da iktidarı ele geçirdi. Fransa'ya darbe yapan ve Amerikan ajanı olan Hüseyin Habré'yi (1982-1990) devirdi. Deby, bir komutandı. Fransa'nın desteğiyle bir isyan başlattı ve nihayetinde iktidara ulaştı. Tahtını korumak ve iktidarda kalmak için Fransa ile sıkı ve güvenilir bir ilişki kurdu. Durmak bilmeyen isyanların Deby tarafından bastırılmasında Fransa'nın büyük rolü var. Şubat 2008'de Deby, başkent Encemine'deki cumhurbaşkanlığı Sarayı'nın kapılarına dayanan isyancıların saldırısını Fransa'nın desteğiyle püskürttü. 2006'dan beri Deby, askerleriyle birlikte isyanlarla mücadele ediyor. Ancak önceki isyanların başarısız olmasında Fransa'nın büyük rolü var. Görünüşe göre bu sefer Fransa, son isyanı püskürtmek için doğrudan harekete geçmemiş, Deby güçlerine destek vermekle yetinmiştir. Çünkü FACT olarak bilinen "Değişim ve Mutabakat cephesi" yani "Değişim ve Uyum Cephesi", 15 Nisan 2021'de "Afrika Post" sitesindeki açıklamasında, "Değişim ve Uyum Cephesi Fransa'yı tarafsız olmaya çağırıldı. Fransız savaş uçaklarının mevkiileri üzerinde uçtuklarını, bunun Çad Cumhurbaşkanı'na bir destek olarak yorumlanabileceğini belirtti. Fransız savaş uçaklarından sonra hükümet savaş uçaklarının bombardımanının izlediğini kaydetti." Öyle görünüyor ki Fransa, saldırıyı püskürtmek için Deby'nin güçlerinin yeterli olduğunu düşündü, ancak ölümü sürpriz oldu ve korkunç bir darbe yedi.

4- Deby'nin ölümü, sömürgeci Fransa için büyük bir kayıp. Deby'nin ölümünden birkaç saat sonra Elysee Sarayı'ndan yapılan açıklamada, "*Fransa cesur bir arkadaşını kaybetti... Fransa, geçiş sürecinin barışçıl koşullarda, tüm siyasi partiler ve sivil toplumla diyalog ruhu içinde gerçekleşmesinin, kapsayıcı ve sivil kurumlar odaklı bir hükümete hızlı bir şekilde geçiş yapılmasının önemini vurguluyor. Çad'ın istikrarına ve toprak bütünlüğüne olan güçlü bağlılığını ifade ediyor. Fransa, Cumhurbaşkanı Deby'nin ailesine ve tüm Çad halkına başsağlığı dileklerini sunuyor.*" ifadeleri kullanıldı. Fransa Dışişleri Bakanı Le Drian, "Sivil ve kapsayıcı bir hükümete yol açan sınırlı bir askeri geçiş süreci" çağrısında bulundu. Fransa, geçiş sürecine ve dolayısıyla iktidarı devralan otoriteye desteğini bildirdi. Fransa Hükümet Sözcüsü Gabriel Attal, "*Cumhurbaşkanı Macron, Çad Cumhurbaşkanı Deby'nin cenazesine katılacak*" dedi. [21.04.2021 AFP] Bu, nüfuzunu daha doğrusu Çad'da sömürgeci korumanın ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Ayrıca öldürülen Cumhurbaşkanı'nın oğlu ve diğer yeni liderlerle görüşmek ve Fransa'ya sadakatlerini vurgulamak için cenazeye katılması da bu bağlamda değerlendirilebilir.

5- Fransız gazeteleri, ölümünden bir gün sonra ana sayfalarında Deby'nin ölümünü önemli bir olay olarak gördü. La Croix gazetesi, "Deby'nin ölümünün, Fransız diplomasisine acı verici bir darbe" olduğunu yazdı. Libération gazetesi, "*Fransa, çünkü ölümünden sonra artık Deby'den yoksundur. Deby, Fransız askeri yönetiminin bir ürünüydü ve Fransa'nın bölgedeki müttefikiydi... Ama kesin olan bir şey var ki, bugün Fransa'nın Barkhan Operasyonu zor durumdadır.*"

Son zamanlarda zaten ciddi şekilde zayıflamıştı” ifadelerine yer verdi. Gazete, isyancıların arkasında dış güçlerin olup olmadığını sorguladı. Fransızlar, isyanların arkasında büyük güçlerin olduğunu biliyorlar. Çünkü ülkeleri bölgede sıkıntılı bir durumda. Verdiği ağır kayıplar yüzünden askerlerini bölgeden çekmek üzereydi. Amerikan ajanı subayların 2012 yılındaki Mali darbesinden sonra 2014 yılında bölgeye doğrudan müdahalesinden bu yana zafer yüzü görmedi. Sonra geçen yıl 2020’de Amerikan yanlısı subaylar bir darbe yaptılar. Çad’ın kuzeyinde Libya var, Amerika, orada nüfuzunu genişletmek için çalışıyor. Dolayısıyla bölgede Fransa’nın durumu endişelidir.

6- Çad ve diğer Afrika ülkeleri, uluslararası perspektife göre bağımsız bir devlettir ama aslında 1960’da Fransa’dan şekli bağımsızlık kazanmadan önce olduğu gibi Fransız kolonisidirlers. Sömürgeci Fransız güçleri, Çad’da konuşlanıyor. Çad askerleri, Fransa ve Sahel’deki sömürgeci çıkarları için savaşıyor, zenginlikleri ve parası Fransa’ya gidiyor. Çad’ın para birimi, diğer 13 Afrika ülkesinin para birimi gibi Afrika Euro’su ile bağlantılıdır, öncesinde Afrika Frangı idi. Çad’ın parasının yarısı, Fransız Merkez Bankası’na gidiyor. Fransa, Çad’da 5.100 asker konuşlandırdı. Barkhan Operasyonu kapsamında sözde terörizmle mücadele için bir yıl önce 4.500 asker görevlendirmişti. Çad, Fransa liderliğindeki G5 Sahel Ortak Gücü içinde yer alıyor. Bu güç, Çad, Moritanya, Mali, Burkina Faso ve Nijer’den oluşuyor. Misyonu, Batı ve Orta Afrika’da özellikle Mali’de Fransız etkisini korumaktır. Yine de bölgede zafer ve hatta hayatta kalma umudu ile umutsuzluğu arasındadır. Varlığı ciddi şekilde tehdit altındadır, çünkü Amerika tüm bölgede peşinden gidiyor. Fransız askerleri arasında yaşanan can kayıpları nedeniyle Fransız güçlerinin geri çekilmesi çağrısında bulunan sesler giderek yükselmeye başladı. Resmi istatistiklere göre, can kaybı sayısı 50’ye yükseldi. Fransa, vekâlet savaşı yürütmek ve Sahel Gücü’nü güçlendirmek için çalışıyor ve Avrupa ülkelerinden yardım istiyor. Ayrıca finansmanı için BAE ile iş birliği yapıyor. Fakat Deby’yi kaybetmesi, bu güç için büyük bir kayıp. G5 Sahel İcra Sekreteri, “Dönem başkanlığını yürüten Cumhurbaşkanı Idriss Deby’nin ölümünün ardından Çad’daki geçiş sürecine tam olarak destek verdiklerini açıkladı.” [22.04.2021 El Cezire] Çad, uluslararası çatışmanın kızılaşmasına adaydır. 1980’lerde Amerika’nın, Hüseyin Habré’yi satın almasıyla Çad, Amerikan etkisi altına girmişti. Sonra Deby’nin darbe yapmasıyla etkisini kaybetti, ancak ABD’nin geri dönme girişimleri aralıksız sürüyor...

7- Amerika, başından beri Libya’daki isyancı hareketi izliyor. 18 Nisan 2021’de ABD Dışişleri Bakanlığında yapılan yazılı açıklamada, “Çad’ın farklı bölgelerinden başkent Encemine’ye kadar ulaşan isyancı grupların mevcut tehdidi artırdığı kaydedildi. Çad’da görev yapan, zorunlu olmayan tüm Amerikalı diplomatik misyon çalışanlarının ve ailelerinin ülkeden derhal ayrılması” istendi. [18.04.2021 El Cezire] Çad Cumhurbaşkanı’nın ölümünün ardından ABD Dışişleri sözcüsü Ned Price, 20 Nisan 2021’de “Cephe hattındaki çatışmada Çad Cumhurbaşkanı İdris Deby İtno’nun hayatını kaybetmesinin ardından ülkedeki geçiş sürecinin anayasaya uygun şekilde olmasını beklediklerini söyledi. Price, “Çad’daki ABD Büyükelçiliğinin, 17 Nisan itibariyle istek üzerine ülkeden ayrılmasını sürdürdüğünü” belirtti. [20.12.2016 Reuters] Ertesi gün ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, “*Tabii ki, Çad’daki şiddet çok rahatsız edici. İktidarın sivil hükümete demokratik ve barışçıl bir şekilde geçişini görmek istiyoruz. Buna engel olacak her şeyden endişe duyuyoruz. Ancak gelişen siyasi durumu yakından takip ediyoruz.*” dedi. [21.04.2021 AFP] Böylece Amerika, seçim tarihini daha da öne çekmek için çalışıyor ve bunu demokratik geçiş olarak adlandırıyor. Çünkü muhalefeti iktidara getirmek ve Fransız etkisini sona erdirmek için ortam hazırlıyor.

8- Birçok medya kuruluşu, Çadlı isyancıların Amerikan ajanı Hafter güçleriyle ilişkisine atıfta bulundu. Bu ilişki yeni değil, aksine daha önceden var. Reuters, 12 Şubat 2019'da Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Yves Le Drian'dan *"Deby'nin isteği üzerine Fransız savaş uçakları geçen hafta Libya'dan Çad topraklarının derinliklerine sızan isyancılara ait ağır silahlı bir konvoyu bombaladı. Le Drian milletvekillerine, "Cumhurbaşkanı Deby, darbeyi önlemek ve ülkesini korumak için bizden yazılı olarak müdahale etmemizi istedi"* dediğini aktardı. Amerikan ajanı Hafter'in Çad'a yönelik yarattığı tehlikeler gerçektir, bu yüzden Fransa, ajanı Idriss Deby'yi savunmak için Çad'ın başkentinde yaklaşık beş bin civarında büyük bir güç konuşlandırdı! El Cezire, 22 Nisan 2021'de bir kaynaktan, *"Silahlı muhalefetin, askeri kamplarının çoğunu Libya sınırından Çad'a taşıdığını, Cumhuriyetin Kurtuluşu için Askeri Komuta Konseyi de dâhil olmak üzere muhalefet gruplarının, Libya topraklarındaki mevzilerinden ayrılmaya ve birkaç saat içinde Çad topraklarına geçmeye hazırlandıklarını"* aktardı.

9- Öyle anlaşılıyor ki, rejim ile isyancı güçler arasındaki çatışma kızışmaya hazır. Çünkü taraflar, birbiriyle rekabet eden sömürgeci dış güçlerle yani Fransa ve Amerika ile bağlantılıdır. İktidardakilerin, iktidardan vazgeçmesi kolay değil. Sonlarının tehdit altında olduğunu görüyorlar. Arkalarında Fransa gibi sömürgeci bir ülke var. Nüfuzunu korumak ve ülkelerini sömürgeleştirmek için iktidardakileri destekliyor. Orta ve Batı Afrika'da sömürgeci çıkarlarına hizmet etmeleri için onları savunan etkin bir yardımcıdır. İktidara talip isyancılar ise, Amerika gibi Çad ve bölgede nüfuzunu genişletmeye çalışan sömürgeci bir ülke tarafından destekleniyor. Müslüman ülke, sömürgeciler arasında bir savaş arenası iken çocukları da bu çatışmanın yakıtıdır. Zenginlikleri sömürgeciye giderken, çocukları yoksulluk, yoksunluk ve salgın hastalıklarla boğuşuyor. Kuzey Afrika ve Sudan'daki Müslümanların, ülkelerinde İslami yönetimi kurmak ve birleştirmek için harekete geçmeleri, sonra da tek tek sömürgecinin boyunduruğundan kurtarmak için diğer Afrika ülkelerine doğru ilerlemeleri, uluslararası çatışmanın yangınında kavrulan Çad'daki Müslümanlar için tek kurtuluştur. Müslümanlar, Nübüvvet metodu üzere Raşidi Hilafeti kurmak için çalışan samimi ve uyanık çocuklarına yardım etmelidir.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"Allah, içinizden, iman edip de Salih ameller işleyenlere, kendilerinden öncekileri egemen kıldığı gibi onları da yeryüzünde mutlaka egemen kılacağına, onlar için razı olduğu dinlerini iyice yerleştireceğine, yaşadıkları korkularının ardından kendilerini mutlaka emniyete kavuşturacağına dair vaatte bulunmuştur. Onlar bana kulluk eder ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kimler inkâr ederse, işte onlar fasıkların ta kendileridir." [Nur 55]

H.13 Ramazan 1442
M.25 Nisan 2021